

2. BÖLÜM / CHAPTER 2

ÜTOPYALARDA ENGELLİLİK

DISABILITY IN UTOPIAS

Yunus BUCUKA*

*Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Bingöl, Türkiye
e-posta:ybucuka@bingol.edu.tr

DOI: 10.26650/B/AA09.2020.007.02

ÖZ

Antropologlar, tıpkı engellilik gibi tüm toplumlarda hayali bir toplum tasarımı olan ütopyaların bulunduğunu belirtmektedirler. Diğer bir deyişle ütopyalar tarihsel ve evrensel niteliklere sahiptirler. Ancak yazılı olarak kayıt altına alınmaları Antik Yunan'da Platon'un "Politeia" eseriyle söz konusu olmuştur. Dolayısı ile evrensel bir olgu olan engelliliğin tarihsel bir niteliğe sahip ütopyalarda nasıl ele alındığı anlaşılmaya değer niteliktedir. Bu amaçla çalışmada, Platon, Thomas More, Tommaso Campanella ve Francis Bacon'ın ütopyalarında engelliliğin nitel olarak içerik analiziyle araştırılması ön planda tutulmuştur. Analiz sonucunda ütopyalarda engelliliğin farklı açılardan değerlendirildiği tespit edilmiştir. Platon'un ütopyasında engellilerin, ideal toplumdan bağlamında, toplumdan dışlandıkları, More'un ütopyasında medikal ve manevi açıdan desteklendikleri, Campanella'nın ütopyasında istihdam ile toplumda yer edindikleri, Bacon'ın ütopyasında bilimsel çabalar ile özellikle tedavi edilmeleri hususunda desteklendikleri, ayrıca Platon ve Campanella'nın ütopyalarında öjenik anlayışın bulunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Engellilik, ütopya, Platon, Thomas More, Tommaso Campanella, Francis Bacon

ABSTRACT

Anthropologists assert that, just as disability is universal, all cultures conceive utopias which are imaginary versions of society. In other words, utopias have historical and universal characteristics. "Politeia" by Plato in Ancient Greece, on the other hand, was the first utopian work in written literature. It is thus an essential text for comprehending how utopias approach disability, given its universality and the historical contexts of utopias. Accordingly, this study prioritizes qualitative content analysis in investigating the utopias of Plato, Thomas More, Tommaso Campanella, and Francis Bacon. It is concluded that utopias considered various aspects of disability: while disabled people are excluded from the community in the ideal society of Plato's utopia, they are supported medically and emotionally. In Campanella, the disabled take their places in society through employment, and in Bacon they are supported through scientific efforts especially for their treatment. A eugenic approach is also observed in Plato and Campanella's utopias.

Keywords: Disability, Utopia, Plato, Thomas More, Tommaso Campanella, Francis Bacon

Giriş

Antropologlar; tüm toplumlarda, var olanın dışında hayali bir toplum tasarımı bulunduğunu belirtmektedirler. Brezilya’da yaşayan ve dünyanın en eski kabilelerden olan Guarani Kabilesi’nde de “kötülüğün bulunmadığı yer” (Land without Evil) arayışının olduğu bilinmektedir. Hatta dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan yerleşik insanlardan günümüze ve modern dünya toplumlarında da böyle bir dünyaya özlem ile yaklaşılmıştır. Taoculuk’ta, Theravada Budizm’inde, Eski Çin, Japon, Hint, Arap ve Ortaçağ İslam düşüncelerinde ideal devlet tasarımlarının mevcut olduğu bilinmektedir. Batı’da bu arayış, ilk defa 1516’da Thomas More’un (1478-1535) *De Optima Reipublicae Statu deque Nova Insula Utopia Libellus vere Aureus* adlı eserinde “ütopia” ile kavramsallaştırılmıştır.¹ More’un kavramsallaştırdığı bu kelime hem olmayan yer (outopia) hem de iyi yer (eutopia) anlamlarını bir arada içeren kavram olarak literatüre girmiştir.²

More, eserine isim vermekle kalmayıp kendinden sonraki benzer devlet tasarımları için bir kavram da bulmuştur. Ütopya artık sadece özel ve özgün bir eserin ismi olmaktan çıkmış, bir tür ve arayış olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu kavram, hem bir hayali hem de iyi ve güzel bir toplumu ifade etmek için kullanılacaktır. More’dan sonra kavram, her yazar tarafından farklı ve yeniden aranılacak bir ülke halini alacaktır. Her arayışın elbette benzer yönleri olacaktır. Mevcut toplumsal gerçekliğin ötesinde ve gerçekleşmesi istenilene göre bir hayal bu ortak oluşun esas yönleridir.³

Ütopya, çoğunlukla yok-ülke, olmayan, hayali yer, ideal yer gibi kavramlarla birlikte tanımlanmaktadır. Ütopya gerçekliğe, toplumsal ve siyasal gerçekliğe verilen bir cevaptır. Hayali ya da gerçek, ütopyanın bir toplumsal hayat ya da cennet sunduğu aşikâr görünmektedir.⁴

Ütopyaları toplumların sosyal, siyasal, kültürel, dini ve benzeri şartların ortaya çıkardığı dile getirilmektedir. Bu koşulların ütopyalarda farklılıkların yok sayılmasına, totaliter homojen bir yapının hayaline sürüklediği ileri sürülebilir. Bundan dolayı genel olarak ütopyalar, toplumsallığın ve işlevselliğin ön planda olduğu, kapalı ve buyurgan toplumsal yapılardır. Bununla beraber kapalı bir toplumsal yapı özel mülkiyet ve aile üstünden gerçekleştirilen tartışmalarla sosyalist toplum anlayışlarının doğmasına da katkı sunmuştur.⁵ Klasik ütopya-

1 C. Cengiz Çevik, “Antikçağ’da Ütopya (1)”, Dr. C. Cengiz Çevik (Klasik Filolog)–Blog, 25 Eylül 2011. Erişim: 20 Mart 2019, <https://jimithekewl.com/2011/09/25/utopya/>

2 Michèle Madonna-Desbazeille, “Ütopya, çev. Turhan Ilgaz, *Ütopyalar Sözlüğü*, Hazırlayan: Thomas Bouchet, Antoine Picon, Michele Riot-Sarcey, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2003, 260.

3 Mahmut Avcı, “T. More’un ‘Ütopya’sındaki Din Anlayışının Eleştirisi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (2012): 382.

4 Köksal Alver, “Ütopya: Mekan ve Kentin İdeal Formu”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 3/18 (2009): 140.

5 Avcı, “T. More’un ‘Ütopya’sındaki Din Anlayışının Eleştirisi”, 392.

lar, anti-bireyci bir anlayış benimsemektedir. Her zaman toplum bireylerden daha önemli ve önceliklidir. Bu yönüyle belki de modernitenin bireyselleştirme eğilimine karşı bir eleştiri olarak da değerlendirilebilir.⁶

Ütopyalar kendi toplumlarında olmayanın ya da eksik olanın arayışıdır. Toplumsal denge, uzlaş, zenginlik ve medeniyetin arayışıdır. Yeryüzünde yaşanılacak bir cennet kurmanın, içinde yaşanan yokluk ve olumsuzluklardan kurtulmanın arayışıdır.⁷

Yeniçağ modern anlayışın filizlendiği ve ortaçağ düzeninin çözülmeye yüz tuttuğu bir dönemdir. Dolayısı ile bir denge durumu arayışı mevcuttur. Bir yenilenme süreci ortaya çıkmış ve bu da yeni bir toplumsal dengenin kurulması anlayışını doğurmuştur. Toplumun yenilenişi için ütopyalar güçlü bir sorgulama, analiz ve öneri olarak anlam kazanmıştır.⁸

Ortaçağın bitişini hazırlayan koşulların doğurduğu Rönesans, yeni bir yaşam tasarımı içinde olanaklar sunmuştur. Böylece ideal toplum-devlet tasarımları yeniden ortaya çıkmıştır. Rönesans insanları yeryüzünde yaşanılacak mutlu bir diyar hayaline sürüklemiş ve yaşamı sadece öte dünyaya endeksleyen anlayışa karşı durmuştur. Mutluluk bu dünyada aranılan bir hak olarak gündeme alınmıştır.⁹ Bu noktada More, Campanella ve Bacon'ın oluşturdukları metinler, Platon'un ideal devlet arayışının bir devamı olarak değerlendirilmektedir. Vurgulandığı gibi Platon'dan Bacon'a ütopyaların süregiden kötü koşullara karşı doğduğu ortadadır.¹⁰

Düşünürler Avrupa'da 15-16. yüzyıllarda ortaya çıkan bunalımlar, sorunlardan kurtulmak için birer reçete niteliğinde eserler yazmaya yönelmiştir. Buradan hareketle bu düşünürler aslında kendi toplumlarının bir analizini de gerçekleştirmektedir. Kendinde olmayanın ya da kendi de yanlış olarak uygulananın revize edilmesi olarak da değerlendirilebilir. Her üç düşünür de bu ütöpic arayışlarını bir ada devleti üstünden sürdürmüşlerdir.¹¹

Ütopyanın varlığı, insanın bir özne olarak sürekli oluşunu sağlamaktadır. Ütopyaların yeniden üretilmesiyle insan -üstün bilinç olanağıyla- tarih yapma ve ondan ders çıkarma yeteneğini devamlı kılmaktadır.¹²

6 Mehmet Okyavuz, "Sunuş", *İdeoloji ve Ütopya*, çev. Mehmet Okyavuz (Ankara: De Ki Yayınları, 2009), 20.

7 İsmail Coşkun, "Ütopya ve Kent", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3/9 (2004): 186.

8 Coşkun, "Ütopya ve Kent", 189.

9 Seda Özsoy, "Utopia, Güneş Ülkesi ve Yeni Atlantis: Dayanışma Bir Hayal Mi, Yoksa Bir Hakikat Mi?", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2017): 1315.

10 Özsoy, "Utopia, Güneş Ülkesi ve Yeni Atlantis: Dayanışma Bir Hayal Mi, Yoksa Bir Hakikat Mi?", 1323-1324.

11 Murat Sultan Özkan, "Thomas More, Francis Bacon ve Tommaso Campanella'nın Ütopyalarında Bilim ve Eğitim Felsefesi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21/2 (2017): 622.

12 Karl Mannheim, *İdeoloji ve Ütopya*, çev. Mehmet Okyavuz (Ankara: De Ki Yayınları, 2009), 244.

Ütopya geleneği yerini 20. yüzyılda ortaya çıkan faşizm ve komünizm gibi siyasal sistemlere, bürokrasiye ve mutlak devlet yapılanmalarına karşı eleştirel bir tutum ile beraber distopyalara bırakır. Rönesans'ın doğurduğu umutlar ile ütopyalarda gelecek arzu edilen bir olgu iken bu yüzyıldan itibaren artık distopyaların konusu olmuş ve totaliter devlet sistemlerine, zorbalığa ve ümitsizliğe gebe bir olguya dönüşmüştür.¹³

Eski çağlardan günümüze engelliler, sosyal dışlanmaya ve ayrımcılığa maruz kalan dezavantajlı toplumsal grupların başında gelmektedir. Kimi toplumlar engelli bireyleri kendi toplumlarını yoksullaştıran, topluma herhangi bir alanda katkı sağlamayan, tanrıların cezası olarak nitelemişlerdir. Bu nedenle engellileri toplumun ya da kentten dışına atmışlardır.¹⁴ Kimi zaman engelliler dilencilığe mahkûm edilir, yalnızlığa ve ölüme terk edilirdi. Engellilerin bazıları eğlence aracı olarak değerlendirildi.¹⁵ Eski dönemlerde bazı toplumlar inandıkları tanrılarına engellileri kurban ediyorlardı.¹⁶ Bunların yanı sıra engelliler modern çağlarda da birçok alanda istismar edilmektedir. Özellikle “öjenik” bilim uygulamalarıyla, epilepsi, işitme ve görme engelliliği, gibi birçok hali “normal” dışı tutulmuş ve birçok insanlık dışı deneyler engelli insanlar üstünde uygulanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi kamplarında, benzeri uygulamalar ile Alman ırkının ıslahı için engelliler katledilmişlerdir.¹⁷

1. “Devlet” (Politeia): Beden ve Ruhun İdeal Birleşimi

Platon, felsefe tarihinin en önemli filozofları arasında kabul görmektedir. M.Ö. 427 yılında Atina’da doğduğu ve yine aynı şehirde M.Ö. 347 yılında yaşamını yitirdiği kabul edilmektedir. M.Ö. 387 yılında Atina’da Akademia’yı kurar ve hayatının sonuna kadar orada öğrenciler yetiştirir. Varlıktan ahlaka, siyasetten estetiğe bütün felsefi disiplinler ile ilgili görüşleri sürmüştür. Platon söz konusu görüşlerini diyaloglar biçiminde yazılmış ve çoğunluğunda Sokrates’in konuşmacı olarak bulunduğu eserler ile vermiştir. *Devlet* (Politeia) eseri gençlik dönemi eserleri arasında bulunmaktadır. Bu eserde Platon kendi ideal devletini kurgulamaktadır.

Toplum, Platon’a göre inşa edilecek bir yapıdır. Siyaset, ekonomi, güvenlik ve savunma, üretim, eğitim, aile vb. tüm yapılar belirlenmiş ilişkiler ve sistemler ile inşa edilmektedir. İdeal devlette uyum ve ahenkli işleyiş bir zorunluluktur. Devamlılık ise bu işleyişin sağlıklı oluşuyla alakalıdır.

13 Yakup Akyüz, “Rönesans Ütopyaları ve Distopyalarda Bilim Anlayışına Bakış”, *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy* 7/1 (2017): 151.

14 Gönül İçli, *Sosyolojiye Giriş* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2009), 75.

15 Nebi Kılıçarslan, *Engellilerde Sosyalleşme ve İletişim Bağlamında İbadet Alanlarının Ulaşılabilirliği: Hacı Hasan Camii Modeli Örneği* (Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 11.

16 George Ryley Scott, *İşkencenin Tarihi*, çev. Hamide Koyukan (Ankara: Dost Kitabevi, 2001), 40.

17 David Mitchell ve Sharon Snyder, “The Eugenic Atlantic: Race, Disability, And The Making Of An International Eugenic Science, 1800-1945”, *Disability & Society* 18/7 (2003): 844-858.

Platon'a göre, insan beden eğitimine özen gösterir; bunun yanı sıra müzik ve felsefeyi dikkate almaz ise güçlü bir bedene sahip cesur bir kimse olabilir. Ne yazık ki iyi bir insan olmak için bu kâfi değildir. İnsan; bedeni güçlü, ancak felsefe ve bilim gibi ruhu güçlendiren işlerden uzak duruyorsa öğrenmenin kendine vereceği hazza erişemeyecek, müziğe yabancı, sanata ve düşünceye kapalı olacaktır. Bu niteliklerden uzak olan insanlar da ancak neredeyse bir hayvan gibi organik/fizyolojik bir hayat sürecektir. Kaba kuvvet önemsenecek, hayatı süresince bilgi, ölçü ve düzen gibi estetik unsurlardan beslenemeyecektir. Hâlbuki Tanrı, insandan ruh ve bedeni birbiriyle uyumlu ve bilim sevgisini doğuracak potansiyeli ortaya çıkarmasını dilemektedir.¹⁸ İnsanın -özellikle ideal devlette yaşamaya yaraşır "ideal insan"-in iki boyutlu olması ve bu iki boyutunda dengeli bir şekilde bütünleşmeleri gerekmektedir. Bu boyutlardan biri hiç kuşkusuz kusursuz bir beden diğeri ise ihmali akla gelmeyecek ruhtur. İdeal devletin yurttaşı "ideal insan" ruh ve bedeninin ahenkli biraradalığı ile gerçekleşecektir. Bedenen sakat, eksik ve engelli olmak devlet için kabul edilebilir nitelikler değildir. Zayıf ve güçsüz bedenler devletin, toplumun dışına itilmekte hatta ölüme terk edilmektedirler. Bedenin gelişimi için gerekli olan unsur jimnastik ve spor iken, ruhun gelişimi için ise müzik, estetik, etik ve felsefe gerekmektedir.

Sadece bireysel bedenlerin sağlıklı oluşları değil aynı zamanda toplumsal bedenin de bütün olarak sağlıklı ve engellilikten uzak tutulması gerekmektedir. Bunun için de doğacak nesillerin kontrol altında tutulması, doğum işlerinin yönetilmesi bir zorunluluk haline gelmektedir. Dolayısı ile toplumun devamlılığını sağlamak ve gerçekleştirmek için yöneticilerin dikkatli davranmaları gerekmektedir. Neslin devamı için uygun kadınların ve erkeklerin eşleştirmelerinin yapılması sağlanmalıdır. Böylece doğacak çocuklar güçlü, gürbüz ve iyi vatandaşlar olacaktır. Bunu sağlamak içinde şu işler önemsenmektedir:

Evlenecek çağdaki gençler için özel düğünler ve kurban törenleri düzenlemeliyiz, aynı zamanda şairlerin özel ilahiler okumasını da sağlamalıyız. Yöneticiler kaç kişinin evleneceğine karar vermelidir, bu sayıyı belirlerken savaş ve hastalık gibi durumlara bakacaklar ve nüfusu dengede tutmaya çalışacaklardır. Hiçbir zaman olması gerekenden fazla ya da eksik nüfus bulunmamasını isteyeceklerdir.¹⁹

İdeal devlette neslin devamı toplumun devamlılığıyla eş niteliktedir. Dikkatten kaçan her doğum toplum için hem hukuksal hem de yapısal sorunlar doğuracaktır. Bu nedenle her şeyden sorumlu olan yöneticilerin, toplumun nüfusunun düzenlenmesi ve devamlılığı hususunda özen göstermeleri zorunludur. Doğacak çocukların öncelikle bedensel bakımdan herhangi

18 Platon, *Devlet*, 138.

19 Platon, *Devlet*, 198.

bir eksikliğin bulunmaması temele alınmaktadır. Bunun için doğacak nesli belirleme görevi kadın ve erkekte alınmakta onlar adına yöneticiler karar vermektedir. Bu noktada aile ve evlilik kurumları ortadan kaldırılmakta ve çocuk doğurma işi de düzenlenmektedir. Hangi erkek ile kadının bir araya geleceği görevlilerce belirlenmekte ve bu birliktelik bazı ritüeller doğrultusunda gerçekleşmektedir. Hedeflenen şey sakat, hastalıklı ve zayıf bir neslin önüne geçmektir. Bu noktada çağdaş modern ulus devletlerde de söz konusu olan öjenik siyasetler ve anlayışlar hatıra gelmektedir.²⁰

Benzer öjenik yaklaşımlar ideal devlette de göze çarpmaktadır. Toplumsal nüfusun güçlü ve üretken olabilmesi için yöneticilerin dikkat ettiği konuların başında gelmektedir. Nüfusun nasıl ve ne zaman arttırılacağı karar vericilerin önceden belirlediği kurallar ile sürdürülmektedir. Doğurganlık için kadın ve erkeklerin belli bir olgunluk düzeyine ve beden yapısına ulaşması gerekmektedir. Bu çağ kadınlarda yirmi erkeklerde ise otuz olmalıdır. Daha geniş bir dilim için ise kadınlarda yirmi ile kırk, erkeklerde ise yirmi beş ve elli beş yaş arası en uygun zamanlardır. Çünkü ruhen ve bedenen en uygun dönemler bunlardır.²¹ Ancak belirtilen yaşlar ve dönemler dışında yapılan doğumlar için bazı yaptırımlar mevcuttur:

Söylediğimiz yaşlardan önce çocuk yapmak hem ahlaken doğru kabul edilmeyecek hem hukuki bulunmayacak. Hem zaten bu şekilde bir doğum gerçekleşir ve bu diğer insanlardan saklanırsa, bu durumda da hem devletin törenleri hem de rahiplerin daha iyi soyların ortaya çıkması için yapacakları dualar ve kurban törenleri de yapılmamış olacak. Bu çocuklar karanlığın ve arzunun çocukları olacak.²²

Öjenik anlayış niteliğinde başka bazı uygulamalar da “ideal devlet”te söz konusudur. Örneğin, güçlü nesiller üretmenin önemli bir yolu da savaş ya da barış zamanlarında başarı gösterenlerin ödüllendirilmesi için onların daha çok kadınla bir araya gelmelerinin sağlanması bu uygulamalardan biri olarak değerlendirilebilir. Böylece kendileri gibi güçlü ve karakterli çocukların topluma katılımı da sağlanacaktır. Doğan çocuklar devletin görevlendirdiği memurlar vasıtasıyla alınacak ve onları yetiştirecek olan dadılara bırakılacaktır. Dadılar da kentin dışında olan yuvalarda bu çocukları toplumun istediği biçimde yetiştirecektir. Özellikle akıllı ve üstün yetenekli çocuklar bu dadıların özenli ve disiplinli eğitimiyle topluma yararlı birer kişi olarak yetiştirilecektir. Ancak engelli doğan ve bedensel açıdan zayıf olan çocukların

20 Öjenik düşünce Antik Yunan düşünürlerine kadar götürülse de, kavramı 1883’te öjenik anlayışın kurucusu kabul edilen Francis Galton (1822-1911) ileri sürülmüştür. Galton kavramı Yunanca eu (iyi, normal) ve genic (doğurmak, mahsul, döl), sözcüklerinden türetmiştir. Sözcük anlamıyla eugenics-öjenik “doğuştan iyi”, “soydan asil”, anlamlarına gelmektedir. Recep Ardoğan, “Ekolojik Düzeni Okumada İki Yanlış: Sosyal Darwinizm ve Öjenik”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (2011): 31.

21 Platon, *Devlet*, 199.

22 Platon, *Devlet*, 200.

eğitilmeleri bir yana onlar kentin dışına kimselerin bilemeyeceği bir yerlere bırakılarak ölüme terk edilmektedirler.²³ Toplum bedenleri ayıklamakta, engelli ve zayıf bedenler hiçbir koşul ile topluma kabul edilmemektedir. Yaşama hakkından dahi mahrum edilecek bu bedenler devletin güçlü varoluşu için birer tehdit olarak kabul görmektedir. Bu bedenler ne yeterli bir ruh eğitimi ne de spor eğitimi alabilecektir. Üretemeyecek, savaşamayacaktır. Dolayısı ile Platon'a göre, topluma kabulün temel şartlarını yerine getiremediğinden toplum dışına itilmeleri gerekmektedir. Engelliliğe bakış açısını belirleyen ilkelerden biri de yöneticilerin sahip olmaları gereken niteliklerde dile getirilmektedir. "Devlet"te kimlerin yönetici olacağı konusu da ana hususlardan biridir. Akıllı ve doğaları gereği iyi olmalarının yanı sıra kendilerine verilecek eğitim için de olanaklı olmalıdırlar. Hızlı öğrenmeli, öğrendiklerini unutmamalı, cesur ve kuvvetli olmalıdırlar.²⁴ Platon'un çok önem atfettiği yöneticilerin ciddi bir eğitimden geçtikleri anlaşılmaktadır. Toplumu salt erdem adına yönetme düsturuyla eyleyen bu bilgiler elbette nitelikli bir zihin eğitiminden geçtikleri ve ancak kemale erme sürecinde ileri düzeyde olmaları gerekmektedir. Ancak bu eğitimin yanında ihmal edilmeyecek bir husus da yönetici olacak her bir kimse için güçlü bir bedene sahip olmadır.

İdeal devlette yöneticilerin yanında önemli işlevler üstlenen statülerde de insanlar bulunmaktadır. Toplumun muhafaza edilmesi, saldırılara karşı savunulması için de hem güçlü, sağlıklı beden hem de ahlaki erdemlerle donatılmış bir zihne ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü devleti koruyanlar ihmale gelmez işler yapmaktadırlar. Ayrıca hekimler ve yargıçlar da toplumda bulunan bedensel ve ruhsal bakımdan güçlü insanlardan seçilecektir. Bununla beraber onların yapacakları işler de toplum için oldukça mühimdir. Hekimler bedensel yeterliliği zayıf olanları tedavi etmeyerek ölüme terk edecekler, yargıçlar da ruhları iyi olmayan insanları ölüme mahkûm edeceklerdir.²⁵ Devletin güçlenmesi ve sürekliliğinin önemli iki unsur temelinde tasarlandığı, bu iki unsurun da adalet ve ideal insan ekseninde anlam bulduğu söylenebilir. Toplum için tehlikeli, dayanışmayı azaltıcı ve dengeyi bozucu her türlü eylem suç ile eşleştirilerek, bu eylemleri gerçekleştirenler kamu adına her türlü ceza ile cezalandırılmaktadır. Kötünün toplumu çürütmesine engel olunmakta, toplumun değer ve normlarla beraber denge halinin devamlılığı sağlanmaktadır. Ahlak ve hukuk boyutu yanında, toplumun ihtiyaç duyduğu iş gücü, emek ve üretme yeteneğine sahip olmayan, topluma katma değer sağlayamayan, bununla beraber toplumsal üretim ve güvenden yararlanabilmenin koşulunun da bedensel yeterlilikle birlikte düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Toplum denge halini bu temel iki alanda sağlamakla yükümlüdür. Dolayısı ile toplumun ıslahı niteliğinde değerlendirilecek bu ayıklan-

23 Platon, *Devlet*, 198.

24 Platon, *Devlet*, 197.

25 Platon, *Devlet*, 135.

ma toplumu hem ahlaksal hem de bedensel (toplum bedeni) olarak güçlü kılacaktır. Kısacası engellilik suç gibi toplumdan uzaklaştırılması gereken bir sorun olarak değerlendirilmektedir.

Platon ideal devletini güçlü bir organizmaya benzetmektedir. Bu organizmada birbirini tamamlaması gereken iki önemli unsur bulunmaktadır: Ruh ve beden. Beden, bireysel bir olguyu akla getirirse de Platon için önemli olan bireysel bedenlerin oluşturduğu toplumsal bir bütün olarak bedendir. Bu beden baş, gövde kol ve bacaklar ile üstlendiği tüm görevleri eksiksiz ve temele erdemi alarak gerçekleştirmelidir. İdeal devlet bu işleyiş ile gerçekleşecektir.

2. “Ütopia”: Engelliliğe Moral Yaklaşım

İngiliz siyaset adamı Thomas More (1478-1535) aynı zamanda önemli bir düşünür ve yazardır. Batı dünyasının ilk sosyalisti ve Rönesans’ı destekleyen bir hümanisttir. Thomas More’un hayatını sürdürdüğü dönemde İngiltere’de ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Aristokratik toplumsal yapılanma ile soylular rahat bir hayat sürdürürken neredeyse hiçbir şeyleri olmayan halk ise sefalet içinde bulunmaktadır. Kentler düzensiz olarak büyümüş, açlık ve sömürü dizginlenemez duruma gelmiştir. Hırsızlık, suç ve hukuk dışı işler günlük yaşamın bir parçası olmuştur. Bu noktada More devlet adamı ve düşünür kimliği ekseninde ‘ideal bir toplum’ fikrini olgunlaştırmış ve bunu “Ütopia” adlı eserle ortaya koymuştur.²⁶ Ütopia düşünce özgürlüğünün bulunduğu, tüm dinsel inançlara hoşgörünün gösterildiği bir yeryüzü cenneti olma iddiasındadır. Mutluluk bu dünyada yeryüzünde aranmaktadır.²⁷

Hıristiyanlık ile Platon’un *Devlet* adlı eseri More’un kendi eserini olgunlaştırırken kullandığı kaynaklar arasında sayılmaktadır. Ancak bu kaynaklık etme ilham alma düzeyinde kalmaktadır. Çünkü *Ütopia* zikredilen kaynakların bir kopyası ya da taklidi olmaktan uzak, hatta onlar ile karşıt birçok öğenin bulunduğu bir mükemmel toplum tasarımıdır.²⁸

Ütopia’da engellilikle ilgili vurgular, sağlık, hastalık, bakım, manevi destek ve sosyal destek bağlamında değerlendirilebilir. Bu doğrultuda engellilerin sosyal hayattan dışlanmadıkları aksine topluma dâhil olma ve kabul görme bakımından desteklendikleri anlaşılmaktadır.

Ütopia’da sağlık dikkate alınan en önemli unsurdur. Ancak hastalıklar da hayatın bir parçasıdır. Bu nedenle insanların sağlıklarını geri kazanması ve tedavi sürecini karşılamak amacıyla birçok hastane yapılmıştır. Bu hastaneler beslenme, barınma ve bakım konularında hastaların yüksek memnuniyetleri dikkate alınarak tasarlanmışlardır. Her şehirde dört hastane

26 Avcı, “T. More’un ‘Ütopya’sındaki Din Anlayışının Eleştirisi”, 382.

27 Mina Urgan, “More’un Yaşamı ve Ütopia’nın İncelenmesi”, *Ütopia*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), 109-115.

28 Arda Atakan, “Beş yüzüncü Yıldönümünde Ütopya”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22/2 (2016): 63.

bulunmaktadır ve bu hastaneler mimari bakımdan ferah ve kullanışlıdır. Hastanede tedavi olmaları için insanlara bir baskı uygulanmaz ancak yine de hasta olanlar isteyerek buralara gelmektedir. İyileşme için hekimler, ilaçlar, besinler gibi gereken her şey bulunmaktadır.²⁹

Hastanelerin varlığı Ütopia yurttaşlarının bedenlen düşkün ve yaşça ileri oluşlarıyla doğan sağlık sorunlarının dikkate alındığını göstermektedir. Ülkenin her yerinde kolayca erişilebilir nitelikte olan bu tedavi merkezlerinin bedenlen güçsüz ya da engelli bireylerin kullanımı için de hizmet verdiği anlaşılmaktadır. Söz konusu durum engelli bireylerin toplumsal hayata dâhil olduklarının altını çizmektedirler. Günümüzde dahi birçok toplumda, topluma dâhil olma mekanizmalarının yetersizliği karşısında tasarlanan ütopya engellilerin sosyal hayatta kabul edildikleri ve bu sürecin bilinçli bir şekilde sağlık desteği ile ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Hastanelerde bakılan hastalara tıbbi ilaç tedavisi yanında psikolojik destek de sunulmaktadır. Bilhassa hastalığı için ümitlerin azaldığı hastalar ile yakından alakalı olunmakta, teselli verilmekte ve yanlarında bulunup onlarla konuşarak yardımda bulunulmaktadır. Eğer hastalık iyice ilerlemiş, çaresiz halde ve acı veren türden ise durum hassas bir şekilde değerlendirilmekte, din adamları ile yöneticiler tarafından alternatifler düşünülmektedir. Hasta artık yaşayan bir ölü halinde ise hem kendinin daha da acı çekmesi hem de kendi yakınlarına acı çektirmesi yerine hastaya bu halden kurtulması için ölümü seçmesi telkininde bulunulur, öğütler verilir:

Böylece hasta yüreklener bir zindan, bir işkence olan belalı hayatından kendi eliyle kurtulur, ya da başka birisinin bu işi yapmasına bile katlanır. Ölmekle hiçbir şeyi kaybetmeyeceği, acılarına bir son vereceği için bunun akıllıca bir davranış olduğunu söylerler adama. Aynı zamanda, dini bütün ve erdemli bir insanın davranışdır bu. Çünkü böyle ölen, rahiplerin yani tanrının iradesini ve isteğini yorumlayanların öğütlerine uyar. Böylece yola getirilenler ya aç kalarak ya da uyuşturucu bir ilaçla uykuya dalıp, ölümün acısını duymadan bile isteye hayatlarına son verirler.³⁰

Ancak Ütopia'da rahiplerle yöneticilerin onayını almadan kendi hayatına son veren hiç kimsenin ne gömülme ne de yakılma hakkı bulunmaktadır. Bu ölü bedenler bataklıklara ge-lişigüzel atılmaktadır.³¹

Ütopia hastanelerinde hastaların medikal ihtiyaçları dışında manevi destek de söz konusudur. Psikolojik bağlamda, ilerlemiş hastalıklarla baş etmekte zorlanan bireylere din görevlileri tarafından verilen bu hizmet altı çizilmesi gereken önemli bir husustur. Ayrıca, Ütopia hastane-

29 More, *Ütopia*, 53.

30 More, *Ütopia*, 74-75.

31 More, *Ütopia*, 75.

lerinde çaresiz ve ölümcül hastalıklarla mücadele eden ve bu süreçte çeşitli güçlükler yaşayan hastaların ölme hakkını kullanması konusunda hastalara yapılan telkinler önem arz etmektedir. Hâlâ hukuksal ve ahlaki tartışmalarıyla devam eden ötenazi³² tartışmaları More'nin eserinde hastaya hak olarak verilmekte hatta dinsel açıdan da görevliler tarafından telkin edilmektedir. Ancak onaylanmayan herhangi bir ötenazi isteği ciddi yaptırımlar ile karşılanmaktadır.

Ayrıca, Ütopialılar'ın mutlu olmasının esas ölçütü de sağlıktır. Sağlık olmaksızın insanın hayattan haz alması, çeşitli tatlara ulaşması, nihayetinde huzur bulması söz konusu olamaz. Dolayısı ile sağlıklı olmayan beden bunları sunmadığından ölü bir beden niteliği kazanacaktır. Sağlıklı olmanın yanı sıra bedenin güzelliği ve çevikliği de önemsenmektedir. Bu nedenle bedenler sağlıklı hallerinin devamı için sürekli bir gelişim içerisinde olmalı ve zindeliğini daim kılmalıdır. Bundan dolayıdır ki Ütopia'da insanlar uzun boylu, çevik, güçlü ve zinde-dirler.³³ Diğer ütopyalarda olduğu gibi burada da sağlıklı olmak neredeyse sakat, güçsüz ve engelli olmayan bir beden tasviri ile özdeş kılınmaktadır. Huzur, sağlık, mutluluk hep sağlıklı beden üstünden değerlendirilmektedir. Dolayısı ile bu ütopyada “beden” ile “mutluluk” arasında bir ilişki kurulduğu görülmektedir ki mutluluk bireysel olmakla beraber toplumsaldır. Sağlıklı bedenler mutlu toplumların nedenidir.

Ütopia'da topluma, engelli insanlara dair önemli uyarılarda bulunmaktadır. Engelli insanlara yönelik tutum ve davranışları hakkında çeşitli uyarılarda bulunmaktadır. Özellikle engellilerin toplumsal hayata katıldıklarında, insanların kendileriyle eğlenmeleri, dalga geçmeleri gibi davranışlar küçümsenmektedir. Herkese nasıl davranılıyorsa engellilere de öyle davranılması bir ödev olarak belirtilmektedir: “Bir adam sakat diye, ya da eli kolu yok diye, onunla alay etmek çok büyük bir suç sayılır. Çünkü kendi elinde olmadan sakatlanan değil, bunu bir kusur sayıp da ona akılsızca çatan adamdır asıl ayıplanması gereken.”³⁴

Engellilerin toplumsal hayatta karşılaştıkları sorunların başında kendilerine yönelik olumsuz tutumların bulunduğu bilinmektedir. Bu toplumsal tutum ve davranışlar engellilerin kendilerini değerli bir birey olarak algılamalarını engellemekte, yetenek ve becerilerinin gelişmesine engel olmaktadır. Ütopia'da yurttaşlara benzer davranışları göstermeleri moral değerler ile men edilmektedir.

32 Ötenazi insanların öteden beri tartıştıkları konuların içinde anılmaktadır. İnsanlık tarihi kadar eski olarak değerlendirilen ötenaziyi ilk kez kavram olarak F. Bacon kullanmıştır. Bu kavram kökeni Grekçede “eutanasia” kelimesinden türetilmiştir. Birleşik olan bu kelime “Eu” güzel, iyi, “thanatos” ölüm anlamına gelmektedir. Dolayısı ile ötenazi; “acısız ölüm”, “güzel ölüm”e karşılık gelmektedir. YunusKara, “Yaşlıların Ötenazi Hakkındaki Görüşleri”, *Sosyal Bilimler Dergisi* 2/2 (2017): 18.

33 More, *Ütopia*, 68-71.

34 More, *Ütopia*, 77.

Ütopialılar yardım sever, merhametli insanların bulunduğu bir toplumdur. Burada herkes bir diğersinin haliyle yakından ilgilenmektedir. Yaşlılara, hastalara ve herhangi bir nedenden dolayı engelli hale gelenlere destek mutlak ödevler arasındadır. Ailenin devamlılığı ve dayanışması temel unsurlar arasındadır:

(...) Sırf vücudu sakatlandı ya da bir illete tutuldu diye, bir adamın suçsuz karısını bırakmasına hiçbir zaman razı olmaz. Ütopialılar yardım görmeye, avutulmaya, en çok muhtaç olduğu bir anda bir insanın kenara atılmasını; yaşlıların yaşlılığın kendisi bir çeşit hastalık olduğuna göre, kalpsizce hırpalanmasını çok kötü bir davranış sayarlar.³⁵

Engellilik araştırmalarının çoğu engellilerin yaşadıkları toplumlarda farklı derece ve alanlarda sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını göstermektedir. Ütopia’da engellilerin sosyal dışlanmaya tabi tutulmalarının sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Söz konusu durum için toplumda yaşayan tüm bireylerin ödev bilinciyle hareket ederek engellilerin yaşadıkları sorunlar ile baş edebilmelerine destek olunması vurgulanmaktadır.

Güzellik, Ütopialılar için sağlık yanında dikkate alınan bir diğers önemli unsurdur. Ancak doğuştan olan beden ve yüz güzelliğini önemserler. Birtakım boya ve sürmeler ile bir kadının güzelleşmek isteğini yererler. Kişiyi insanlar nezdinde faziletli kılanlar arasında güzellikten öte dürüstlük ve alçakgönüllülük bulunmaktadır. Çünkü güzellik yanında erdemler de Ütopialılar için vazgeçilmezdir.³⁶ Ütopia’da mutlu olma sağlıklı bedenler, estetik ve etik değerler ile gerçekleşmektedir. İndirgemeci bir anlayıştan uzakta birçok unsur ile toplumsal mutluluğa erişilmek istenmektedir.

3. Güneş Ülkesi (Civitas Solis)”: Kusursuz Nesillerin Arayışı

İtalyan bir teolog ve filozof olan Tommaso Campanella’nın (1568-1639) yaşadığı yıllar Avrupa’da Hıristiyan Katolik kilisesinin reformasyon hareketleriyle yeniden yapılandığı ve yaşanan siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal bakımlardan modern dünyanın doğuşunu hazırlayan bir dönemdir. Katolik kilisesinin katı dogmalarına, tanımsız zenginliğine ve derebeylik düzenine karşı büyük isyanlar düzenlenmektedir. Tam bu noktada “*ben doğacak yeni sabahların çan sesiyim*” ifadeleriyle mevcut toplumsal ve siyasal ortamda yeni sabahların nasıl bir toplum yapısı doğurması gerektiğini 1643’te Utrecht’te basılan ütöpik eseri *Güneş Ülkesi*’nde dile getirir. Galileo dâhil birçok tarihçi ve filozofla tanışan Campanella İspanyolların hüküm sürdüğü yurdunu kurtarmak için gerçekleştirilen bir isyanda yakalanır ve hayatının yirmi yedi yılını türlü işkencelerle zindanlarda geçirir.³⁷

35 More, *Ütopia*, 75.

36 More, *Ütopia*, 77.

37 Vedat Günyol, “Önsöz”, *Güneş Ülkesi*, çev. Vedat Günyol, Haydar Kazgan (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1996), 7-10.

Yoksul bir kunduracının oğlu olarak on beş yaşında Dominiken tarikatına giren Campanella'nın, *Güneş Ülkesi* ya da Latince adıyla *Civitas Solis* kitabı, kadınların dâhil, her şeylerinin ortak olduğu insanların yaşadığı felsefi bir devlet tasarımıdır.³⁸ Ülkenin başında ismi Güneş (Hoh) olan Metafizikçi bulunmaktadır. Onun da her biri farklı görevler üstlenen Güç, Bilgelik ve Sevgi isimli üç yardımcısı vardır. Yönetici Hoh'un üçüncü yardımcısı Mor'dur (Sevgi). Mor Latince doğanın gizemli birleştiricisi anlamına gelen Amor'dur. Mor'un esas görevi erkek ve kadınların kusursuz bir soy meydana getirmek için çiftleşmelerini düzenlemektir. Bu ülkede çirkinlikten bahsedilemez. Güzellik ve mükemmellik aranan esas özelliklerdir. Dolayısı ile Mor yaptığı bu görevle kusursuz insanlar üretmektedir: Bedeni sapasağlam, kol ve bacakları kuvvetli, boyları uzun, capcanlı, güzel insanlar.³⁹

Güneş Ülkesi'nde engelliliğe dair bilgiler derlendiğinde iki önemli vurgu ile karşılaşmaktadır. İlki toplumu oluşturacak nüfusun daha doğrusu soyun, bilim, felsefe ve manevi değerlerden yararlanarak, üretilmesi; diğeri de tüm çabalara karşın doğuştan ya da sonradan engelli olan bireylerin istihdam edilerek toplumsal hayata katılımlarının gerçekleştirilmesidir.

Ülkeyi yöneten Hoh'un üç yardımcısından biri olan Mor (sevgi), neslin devamlılığını sağlamakla görevlidir. Doğacak nesiller için çiftleşme planlı ve sistemli bir şekilde yapılmaktadır. Bunun için öncelikle hangi zamanın uygun olduğunu tespit etmek için astrolojiden yararlanılmaktadır. Yıldızlar zamanın tayin edilmesi için özenle takip edilmektedir. Ayrıca hekim ve ebeler de söz konusu durum için gerekli ön hazırlıklar için çalışmaktadır. Hem erkek hem de kadın dölleme için gerekli fizyolojik unsurlara özen göstererek temizliği ön plana almaktadırlar. Bu maddi temizlik yanında manevi anlamda da temiz olmak dikkat edilen önemli husustur. Onaylanmayan davranışlarda bulunmak, kötü şeyler düşünmek yasaklanmıştır. Eğer istenilen manevi durum yeterli değilse tanrıdan af dilemek ve arınmak gerekmektedir. Neslin göz ardı edilmesi söz konusu değildir. Sadece güçlü ve sağlam bedenler arzu edilmemektedir. Denge olmadan mutlu ve erdemli olunamaz. Ayrıca sağlıklı olmayan bedenler, hem devletin hem de toplumun çeşitli düzensizlikler ve karışıklıklar yaşamasına, işleyen toplumsal yapı ve sürecin sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir. Dolayısı ile kadınların soyları gibi ölçütler yerine doğal yapılar ve özellikler dikkate alınarak nesiller üretilmelidir.⁴⁰

Campanella kaba bir planlamanın ötesinde soyun artıtımı bağlamında öjenik yaklaşımları destekler nitelikte belirlemelerde bulunmaktadır. Sağlıklı bir soy üretmenin, uygun zamana, sistematik bir çiftleşmeye, maddi ve manevi temizliğe bağlı olduğu ancak bu gibi koşulların

38 Çiğdem Dürüşken, "Uzaklarda Bir Diyar: Civitas Solis", *Sosyoloji Dergisi* 3/18 (2009): 9-21.

39 Dürüşken, "Uzaklarda Bir Diyar: Civitas Solis", 9.

40 Tommaso Campanella, *Güneş Ülkesi*, çev. Vedat Günyol, Haydar Kazgan (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1996), 37.

ahengi ile kusursuz bir soya, dolayısı ile erdem ve mutluluk barındıran bir toplumsal yapıya sahip olunabileceği görüşündedir. Buna ulaşmak için de söz konusu düzenlemelerin kutsal bir boyutu bulunmaktadır.

Bu doğrultuda Güneş Ülkesi'nde çocukların doğumu ile yetiştirilmesi görevini yürüten ve üstlenen devlettir. Bu iş herhangi bir aileye bırakılmaz. Çünkü neslin devamlılığı sadece tek bireylerin ya da toplumun değil aynı zamanda insan soyunun korunması anlamına gelmektedir. Dolayısı ile bu ancak devletin sorumluluğuyla gerçekleşecektir.⁴¹ Dikkat çekilen önemli husus herhangi bir toplum için gerekli bir nüfus planlamasının ötesinde tüm insan soyuna dair bir planlamanın olduğudur. Güneş Ülkesi aynı zamanda insanoğluna ilişkin gelişmelerin de odağında bulunmaktadır. Bunlara ilave olarak kuşkusuz evrensel ve kutsal bir görevin ifa edilişi de dile getirilmektedir.

Güçlü, erdemli ve mutlu bir soyun meydana getirilmesi noktasında ideal kriterlere sahip çiftlerin tespit edilmesi gerekmektedir. Güneş Ülkeliler için oyunlar, beden yapısını tanıma ve değerlendirme konusunda oldukça yararlıdır. Bu oyunlarda erkekler gibi kadınlar da çıplak bir şekilde oyun oynamakta ve spor yapmaktadırlar. Bu esnada bedensel bakımdan uygunluk, doğurganlık, döllemeye yatkınlık gibi hususlarda gözlemler yapılmaktadır. Erkek ve kadınların eşleştirilmeleri, birbirlerine uygunluğu bu gözlemler neticesinde yapılmaktadır. Dolayısı ile uzun boylu güzel kadınlar iri yarı güçlü erkeklerle; zayıf ve sıska kadınlar ise şişman erkeklerle eşleştirilmektedir. Bunun asıl nedeni ise soyları dengede tutmak ve toplumun güçlü ve dinamik nesillerle devamını sağlamaktır. Özenle gerçekleştirilen tüm bu üreme işlerinden dolayı hiçbir kimse biçimsiz ve eğri büğrü değildir.⁴²

Ülkeyi yönetecek kişilerin de soylarını devam ettirmeleri önem arz etmektedir. Aynı zamanda birer din adamı olan yöneticilerin kendi soyunu devam ettirme işine girişmeden önce ciddi ve uzun bir perhiz dönemi yaşamaları gerekmektedir. Bunun esas nedeni de hem bedensel hem de zihinsel bakımdan güçlü nesillerin doğmasını sağlamaktır. Böylece yöneticiler ve bilim adamları güçlü beden sahibi, güzel ve cinsel isteği güçlü olan kadınlarla eşleşmektedirler.⁴³ Ülke kendi yönetsel insan kaynaklarını yeniden üretmede hassas davranmaktadır. Ülkeyi yönetenler kendi nesillerinin devamı için özenle eşleştirilmektedirler. Onlar hem sağlıklı bedenlere hem de güçlü zihinlere sahiptirler. Bu nedenle özenle bilim ve felsefenin ışığında yetiştirilirler. Bu göstergeler yönetmek için herhangi bir bedensel ve zihinsel engele sahip olmamayı ortaya koymaktadır.

41 Campanella, *Güneş Ülkesi*, 39.

42 Campanella, *Güneş Ülkesi*, 36-39.

43 Campanella, *Güneş Ülkesi*, 37.

Ayrıca diğer tüm çocukların doğum süreci şansa bırakılmayacak kadar önemlidir. Kadınlar gebe kaldıklarında güç işlerden uzak tutulur, kolay işlere koşarlar. Doğuracakları çocuklar iyi beslensin diye hekimler annelerin beslenmelerini düzenlerler. Anneler doğum evlerinde çocuklarını dünyaya getirir, onlara bizzat bakarlar ve iki yılı aşkın bir süre boyunca emzirirler. Bu süreden sonra çocuklar hemeinslerinden yetişkin eğitimcilere verilir. Akran çocuklar birbirleriyle eğitim görür ve bu süreçte bedensel gelişimi sağlayacak oyunlar ve sporlar da yaparlar. Bunların yanında sanat, tarih benzeri zihin açıcı eğitimler de almaktadırlar. Tabiat bilimleri ile kendi kültür ve dillerini de özenle öğrenmektedirler.⁴⁴

Bu olağan işleyiş ne yazık ki zekâları ortalamanın altında olan çocuklar için geçerli değildir. Tüm önlemlere karşın bu gibi engellerle doğan ya da büyüyen çocuklar akranlarından uzaklaştırılır. Toplumda yerleri yoktur. Köylere yani toplumsal hayattan uzağa yollanırlar. Ancak düzenli bir gelişim gösterip “normal”leştiklerinde tekrar kente kabul edilirler.⁴⁵ Günümüz modern toplumlarında da karşılaşılan bir husus olarak yaygın ve örgün eğitimden uzaklaştırma bu alıntılarda bulunmaktadır. Akranlarına eşdeğer gelişim göstermeyen çocuklar farklı eğitim ortam ve programlarına tabi tutulmaktadır. Burada da zekâ özelliği açısından akranlarına uyum sağlamayan çocuklar kentin gerçek ve dinamik hayatın dışına itilmektedirler. Geri kabul koşulları da her toplumda mevcut olan “normal(!)” duruma bağlanmaktadır. Neyse ki bu ütopyada sadece zihinsel engelli bireylere yönelik bir engelleme vardır. Diğer engelli gruplarına ilişkin ise olumlu değerlendirmeler bulunmaktadır.

Güneş Ülkesi’nde, bedensel bir engele sahip olsalar da her insan kendi yetenekleri doğrultusunda toplum için yararlı işler yapmaktadır. Bir topal gözcülük yapmakta, gözleri görme-yenler yün tarayıp döşek yastık doldurmakta, ellerini ve gözlerini yitirmiş kimseler dahi kulakların üslendiği ince işleri yerine getirmektedir. Engelli insanlardan bazıları da toplumdaki çeşitli sorunlara önlem alabilmek hususunda yöneticiler için hafiyelik yapmaktadırlar. Hâsılı tek bir uzvu sağlam olan kimseler dahi köylerde yararlı işler yapmakta ve tüm engellilere diğer yurttaşlar gibi saygı duyulmaktadır.⁴⁶ Engellilik literatüründe toplumsal hayata katılım için ileri sürülen çözümlerin başında, engellilerin kendilerine uygun nitelikte işlerde istihdam edilmeleri gelmektedir. Böylece hem maddi anlamda başka bireylere bağımlılıkları ortadan kalkacak hem de toplumsal hayata dâhil olma şansı bulacaklardır. Güneş ülkesinde bu hassasiyette bir bakış bulunmaktadır. Bu ülkede engellilerin de mutlu bir şekilde hayat sürmeleri

44 Campanella, *Güneş Ülkesi*, 38.

45 Campanella, *Güneş Ülkesi*, 38.

46 Campanella, *Güneş Ülkesi*, 44.

düşünülmüştür. Bir ütopyada dezavantajlı grupların toplumda yer bulmaları günümüz sosyal politikaları açısından da anlam taşımaktadır.

Güneş Ülkeliler dünyaya çelimsiz, cılız çocuklar getiren kadınları gübreyle beslenen top-rağa benzetirler. Bu nedenle kadınlar bedenlerini doğal olarak geliştirmeli ve çocuklarını sağlıklı olarak doğurmak için her türlü tabii olmayan durumdan uzak durmalıydılar.⁴⁷ Böylece ülkeleri erdem ve mutluluk için de yaşayan insanlarla dolacaktır. Bu insanlar da ülkeleri için üstlendikleri görevleri yerine getirerek mutluluğu her daim üretecektir.

4. “Yeni Atlantis” (Nova Atlantis): Bir Bilim Ütopyası

Bacon’ın ütopyası bir “bilim toplumu” ütopyasıdır.⁴⁸ Onu Yeni Atlantis, Bensalem olarak adlandırmaktadır.⁴⁹ Adada bilimsel faaliyetlerin odağında büyük bir araştırma merkezi olan ve doğada olan her olguyu araştıran, elde edilen sonuçların toplumsal bir sonuç ve yararı amaçlayan Salomon Evi diğer adıyla Altı Günlük İşler Okulu bulunmaktadır.⁵⁰ Bacon’ın ütopyasının adı, gerek popüler kültürde gerekse de ilgili literatürlerde yok olmuş bir uygarlığın coğrafyası, kayıp bir ütopyik kıta olarak kabul gören ve vaktiyle ileri bir uygarlık düzeyine hâkim olan Atlantis’e bir atıf olarak kabul edilmektedir. Bu kayıp kıta ilk kez Platon’un Tamaios ve Kritias diyaloglarında geçmektedir. Bu eserlerde Atlantis tanrının “lütfuna mazhar” olan, bir bereket ve güzelliğin bulunduğu, cennetidir.⁵¹ Yeni Atlantis, Bacon’ın özel danışmanı G. Rawley’in belirttiğine göre tamamlanmamış bir ütopyadır.⁵² Thomas More’un Ütopia’ında dikkate alındığı gibi, toplumsal temelde eşitlik, özgürlük, mutluluk, erdem vb. insana dair sorunları esas tartışma konusu değildir. Ön planda olan teknolojik ve bilimsel üstünlük kurma ve bunun neticesinde toplumun ilerlemeci bir anlayışla daha da gelişmesidir.⁵³ Bu ütopyada belirgin olan ana unsur bilimin iktidarının hâkim olmasıdır.⁵⁴

Francis Bacon’ın (1561-1626) *Yeni Atlantis*’inde engellilikle ilgili doğrudan ve dolaylı hususlar bulunmaktadır. İnsan bedeni üstünde ve yakalandıkları hastalıklarla mücadelede bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Bu bilimsel çalışmalar önemli ölçüde bilimsel öngörü üstünden gelecek toplumsal yapıyı yapılandırma konusunda kullanılmaktadır. Sağlıklı ve uzun bir hayat sürmenin yanında bedenin mükemmelleştirilmesine yönelik çabalar da bulunmaktadır.

47 Campanella, *Güneş Ülkesi*, 55.

48 Veyssel Atayman, “Önsöz”, *Yeni Atlantis*, çev. Cenk Saraçoğlu (İstanbul: Bordo Siyah Yayınları, 2004), 16.

49 Dürüşken, “Uzaklarda Bir Diyar: Civitas Solis”, 9.

50 Francis Bacon, *Yeni Atlantis*, çev. Çiğdem Dürüşken (İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2011).

51 Atayman, “Önsöz”, *Yeni Atlantis*, 18-19.

52 Dürüşken, “Uzaklarda Bir Diyar: Civitas Solis”, 9.

53 Atayman, “Önsöz”, *Yeni Atlantis*, 28.

54 Dürüşken, “Uzaklarda Bir Diyar: Civitas Solis”, 15.

Engellilikle ilgili önemli bir husus oluşturulacak ailenin sağlıklı olabilmesidir. Yeni Atlantis (Bensalem) halkı aileye çok önem vermekte ve çok eşliliği tasvip etmemektedir. Eş adaylarının birbirlerini tanınması, uygun eşler seçmesi için gerekli zaman kendilerine verilir. Ebeveynlerin evlilik için onay vermesine, bir zorunluluk olmasa da, kıymet verilmektedir. Engelli bedensel yapıların evlilik için uygun görülmediğinden eşlerin bunların bilgisine önceden ulaşması gerekmektedir. Eşlerin birbirlerinin bedensel nitelikleri hakkında bilgi almalarının çeşitli yolları mevcuttur. Bunların en işlevsel olanı Adem ve Havva havuzları için eserde şu belirlemeler bulunmaktadır:

Erkek ya da kadında olabilecek pek çok gizli kusurdan dolayı evlilik sonrasında mutsuzluk yaşanmaması için daha uygar bir yol bulmuşlardır; her kasabanın yakınında Adem ve Havva havuzları olarak adlandırılan iki havuz bulunur. Buralarda erkeğin arkadaşlarından birinin ve kadının arkadaşlarından birinin evlenecek çiftleri ayrı ayrı yıkanırken görmelerine izin verilir.⁵⁵

Aile kurumunun sağlıklı işleyişi ve üyelerinin mutluluğu ön planda tutulmaktadır. Söz konusu durum içinde evlenecek çiftlerin bedensel anlamda herhangi bir engelin ya da rahatsızlığın önceden bilinmesi ve bu doğrultuda ailenin oluşturulması yönünde bir öngörü bulunmaktadır. Dolayısı ile sağlıklı bedenler aile kurmanın temelinde bulunmaktadır.

Bensalem’de insan bedeni ve hastalıkları ile baş etme konularında oldukça ilginç bilimsel çalışmalar mevcuttur. Bu noktada çeşitli mağaraların kullanımı bunlara örnek oluşturmaktadır. Bu mağaralarda çeşitli cisimler üstünde yoğunlaştırmak, katılaştırmak, dondurmak ve saklayıp korumak gibi kimyasal ve fiziksel işlemler yapılmaktadır. Ayrıca bu mağaralarda toplumdaki uzaklaşıp münzevi hayat sürdürmeyi isteyen insanların hayatlarının uzatılması için gerekli ihtiyaçlar sağlanmakta ve bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Bu insanların sağlıklı bir şekilde daha uzun yaşamaları sağlanmakta ve her geçen gün ilgili hususta birçok bilgiye ulaşılmaktadır.⁵⁶ Bir bilimsel ütopya olmanın gerektirdiği birçok çalışma sürdürülmektedir. İnsanı hastalıklı ve engelli kılacak problemlerin çözümünde doğal olan kimi yapıların birer sağlık merkezi olarak değerlendirildikleri dikkat çekmektedir.

Bu çalışmaların yanı sıra, sağlıklı uzun ömür sürdürülmesi için çeşitli suların, yoğunlaştırılmış havadan dahi yararlanılmaktadır. Özellikle cennet suyu olarak adlandırılan su kuyuları ve sağlık odaları hamamlar birçok hastalığı giderme konusunda kullanılmaktadır.

Bunların yanında, değişik hastalıkların tedavisinde yararlanılan ve insan bedeninin kuru-masını engelleyici ve dinçleştirici özelliklere sahip farklı karışımların uygulandığı güzel ve

55 Bacon, *Yeni Atlantis*, 103.

56 Bacon, *Yeni Atlantis*, 113.

geniş hamamlar bulunmaktadır. Ayrıca güçlendirici, sınırları, yaşamsal organları, bedenini sıvı ve diğer özlerini rahatlatıcı nitelikte başka hamamlar da mevcuttur.⁵⁷

Tüm bu çalışmalarla hedeflenen en önemli husus insanın sağlıklı, uzun ve huzurlu bir hayat sürmesini sağlamaktır. Uzun ve sağlıklı ömür tüm insanlık tarihi açısından bir hedef ya da hayal olarak değerlendirilmiştir. Bu ütopyada da özellikle bu hususta ciddi çalışmaların bilimsel zeminde yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda doğanın sunduğu çeşitli olanakların kullanılarak insan bedenine olan yararları araştırılmaktadır.

Atlantis'te insan bedenini koruma ve onun yararına olabilecek her türlü araştırmaların sürekliliği dikkat çekmektedir. Bu sistemli ve oldukça ileri düzeyde gerçekleştirilen araştırmalarla sağlanmaktadır. Deneysel araştırmalar sistematik olarak hayvanlar üstünde cerrahi ve tıbbi nitelikteki diğer yöntemlerle sürdürülmektedir:

Her türlü hayvanları incelemelerde bulunmak ve deneyler yapmak için kullanıyoruz; bunlardan insan bedeninin yararına neler yapılabileceğine ilişkin veri topluyoruz. Örneğin yaşamsal saydığımız bazı organları ölmüş bu hayvanların canlı kalmasını sağlayabiliyoruz; öldüğü sanılan bazıları ise diriltilebiliyoruz.⁵⁸

Bunların yanı sıra insan bedeninin iyi korunmasını sağlayacak çeşitli ilaçların (zehirler, panzehirler gibi) kobaylar üstünde kullanılması da araştırma kapsamında olan olgulardır.

İnsanlar yararına hayvanların birçok deneysel çalışma için kullanıldığı dile getirilmektedir. Hayvanların bedensel gelişimlerinin nasıl kontrol altına alınacağı konusunda yoğunlaşan bu çalışmalardan bazıları, kobay olarak kullanılan hayvanların boylarının uzatılıp kısaltılması, doğurganlığın kontrol edilmesi, kısırlaştırılması, farklı türlerden yeni ırkların üretilmesidir.⁵⁹ Bu çalışmaların gerisinde, insan bedenine dair mükemmelleştirme çabasının yattığı aşikâr görünmektedir. Günümüzde sürdürülen genetik araştırmalarının da kabaca hedefinde bulunan bu faaliyetler Bacon'ın ütopyasında esas amaçların başında gelmektedir.

İnsanların başa çıkmak zorunda olduğu engellilik türlerinden biri de işitme engelliliğidir. Bu engellilik türüne farklı nedenlerle maruz kalan bireyler çeşitli yardımcı araç gereçlerle kısmen de olsa duyma yeteneğini geri kazanabilmektedirler. Modern teknolojinin ulaştığı düzey, ilgili konuda ciddi gelişimler yaşatmaktadır. Bunlardan en önemlisi Koklear İmplant uygulamasıdır. Yeni Atlantis bu gelişmeleri öngörmüş gibi sesleri farklı ton ve özellikleri ile tarif etmesi ve hem işitme hem de ses niteliği üstüne yapılanlar oldukça dikkate değerdir.

57 Bacon, *Yeni Atlantis*, 117.

58 Bacon, *Yeni Atlantis*, 119.

59 Bacon, *Yeni Atlantis*, 121.

17. yüzyıl bilimsel birikim düzeyi ölçü alındığında, aşağıdaki vurguların bilimsel içeriği ve doğruluk değeri de şaşırtıcı düzeydedir:

Büyük ve güçlü sesleri tiz seslere dönüştürebildiğimiz gibi, ince ve tiz sesleri de güçlü seslere dönüştürebiliyoruz. İlk hali kesintisiz olan seslerden farklı tonlarda titreşim ve cıvıltılı sesler yaratabiliyoruz. Bütün eklemli ve alfabetik notaları çıkartabiliyor ve taklit edebiliyoruz. İşitme cihazlarımız da var, bunlar kulağa ayarlanınca duyumu daha hassas hale getiriyor ve seslerin iletilmesine yardımcı oluyor. Sizin yankı dediğiniz birçok mucizevi ve yapay ses yansıtma cihazımız da var, bunlar sadece sesi birçok kere yansıtmakla ve çarpmakla kalmayıp aynı zamanda sesi yükseltirken, bazıları azaltıyorlar. Bu cihazların bazıları da aldıkları sesi ilk halinden farklı bir şekilde dönüştürüyor. Bir de sesleri cam veya başka türde borularla hatta kavisli hatlar üzerinden uzak mesafelere iletme yöntemlerine de sahibiz.⁶⁰

Engelliliğe dair konuların en spesifik olanı bu ütopyada bulunmaktadır. Oldukça detaylı bir vurguyla işitme engelli bireylerin yaşadıkları sorunların giderilmesi noktasında ciddi deneysel çalışmaları ile sesin niteliğinin algılanabilir düzeye getirilmesi söz konusudur. Modern teknolojinin işitme cihazlarıyla işitme engellilerin bazı sorunları aşılmış bulunmaktadır.

Tüm toplumlar için gerekli önlemlerin alınmasında bilimsel öngörüler önemli görevler yerine getirmektedirler. Günümüz toplumlarında birçok ülkede yerel düzeyde gerçekleşen bu içerikteki bilimsel çalışmalarda ve tüm dünyayı ilgilendiren küresel sorunlarla mücadelede de bilimsel ve teknolojik verilerin önemi büyüktür. Yeni Atlantis'te de önleyici sağlık hizmetleri ile insanların hem sağlık hem de refah düzeyini etkileyecek muhtemel sorunların önlenmesi konusunda bilimsel çalışmaların işlev üstlendiği dile getirilmektedir:

Halka doğa olaylarını önceden haber veriyoruz; örneğin salgın hastalıkları, vebayı, zararlı böceklerin akınlarını, kıtlığı, fırtınaları ve kasırgaları, depremleri, sel baskınlarını, kuyruklu yıldızları, yıl içindeki ve bu türden başka olayları, yapılması gerekenler konusunda halkı önlem almaya çağırıyor ve bu tür felaketlerde ne tür çarelere başvuracaklarını öğretiyoruz.⁶¹

Yeni Atlantis bir bilimsel ütopya olmanın gereklerini taşımaktadır. Özellikle insan hayatı, sağlığı, bedeni gibi engelliliği doğrudan ilgilendiren kimi önemli ve tarihsel konuda ileri sürdükleri günümüz toplumları içinde çeşitli öneriler taşımaktadır. Sağlıklı olma ile doğal hayat ve doğanın sunduğu imkânların dikkate alınması önerilerin başında gelmektedir.

60 Bacon, *Yeni Atlantis*, 131.

61 Bacon, *Yeni Atlantis*, 141.

Değerlendirme ve Sonuç

Engellilerin ütopyalarda tasviri, toplumdan dışlanma ya da topluma kabul gerekçeleri günümüzde engellilik literatüründe tartışılan konulara oldukça yakın bir ölçüde sunulmaktadır. İncelenen dört ütopyada aşağıdaki temel bulgular üstünden değerlendirme yapılabilir.

Platon tasarladığı devleti insan bedeni üstünden metaforik bir anlatımla betimlemektedir. Tıpkı insan gibi devletin de baş, gövde kol ve bacaklar gibi uzuvları bulunmaktadır. Baş yöneticileri, gövde koruyanları kol ve bacaklar ise üreticileri sembolize etmektedir. Dolayısı ile devletin güçlü bir beden gibi sağlıklı bir işleyişi olmalıdır. Aksi halde devletin zaafı oluşacak ve sürekliliği kalmayacaktır. Bundan hareketle temellendirmeye çalıştığı ideal devletin bir izdüşümü olarak kabul edilebilecek olan “ideal insan” da tıpkı devlet gibi sağlam ve güçlü olmalıdır.

İdeal insan, ruh ve bedenin ideal birleşimidir. Her iki unsur ise üretilebilen birer kaynaktır. Beden spor ile ruh ise müzik, estetik, etik ve felsefe ile kıvama gelecektir. İdeal devletin makbul yurttaşları, her ne iş yapıyor olduklarına bakılmaksızın, bu süreç sonucunda ortaya çıkacaktır. Ruhü kötü ve bedeni engelli olanların devlette yeri yoktur. Engelli bedenler, ölümü ve terk edilmeyi de içeren, sosyal dışlanmaya maruz bırakılmaktadır. İdeal devlette ailenin varlığı söz konusu olmadığından engellilere dair herhangi bir koruyucu mekanizma da yoktur.

More, Platon’un aksine, Ütopia’ında engellilerin değer ve kabul görebileceği bir ideal devlet tasarlamaktadır. Bu devlette engellilerin özellikle yaşadıkları sağlık sorunlarının giderilmesi noktasında ciddi destekler bulunmaktadır. Bu hususta hekimler, hastaneler, beslenme, barınma ve bakım merkezleri, ilaçlar, besinler gibi önemli unsurların desteğiyle medikal destekler sunulmaktadır. Bu medikal yardımların yanında engellilere psikolojik ve manevi destek sunulduğu da belirtilmektedir. Bu noktada çaresiz hastalara medikal ve dini bakımlardan hekimler ve din adamları tarafından ölme haklarını kullanma konusunda telkinlerde bulunmaktadır. Günümüzde de benzer konularda ötenazi ekseninde çeşitli tartışmalar devam etmektedir. Hatta daha eski zamanlardan kaynaklı bir konunun olduğu da bilinmektedir. Örneğin, Batı’da tıbbın babası olarak kabul gören Hipokrat (M.Ö. 460-M.Ö. 370)’in kabul edilen Yemini’nin metninde bulunan; “*İsteyen hiç kimseye öldürücü bir eczayı ne vereceğim ne de bunu tavsiye edeceğim*” ifadesi, ötenazinin Hipokrat’ın yaşadığı dönemde de tartışıldığı ve kendisinin ötenaziye açık olarak reddettiğinin bir ifadesidir.⁶² Hatta dinsel inançlarda da hayatına son verme ile ilgili değerlendirmeler bulunmaktadır. Tek tanrılı dinlerin ilki olan

62 Muhammed Sulu, “Ötenazi Üzerine”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2016): 553.

Yahudilik, ötenazi hakkında inananlarına çekilecek bütün acıya karşın, hayat Tanrı'nın insana armağanı olduğundan, hayatlarını sürdürmelerini salık vermiştir. Hıristiyanlar kutsal metinlerinde ötenaziye reddederler. İslam da, insanın başkalarını öldürmemesi gibi, kendini öldürmesi manası taşıyacak tüm eylemleri yasaklamıştır.⁶³ Tarihsel bir bağlamda düşünüldüğünde Ütopia'da ötenazinin tartışılması, güncel bir nitelik taşımaktadır. Söz konusu tartışma hala birçok modern devlette etik ve hukuk ekseninde varlığını sürdürmektedir.

Engellilerin sosyal hayata katılımları Ütopia'da özen gösterilmesi gereken bir ödev olarak değerlendirilmektedir. İnsanların engellilerle, engellilerin herhangi bir eksikliğiyle alay etmeleri suç olarak kabul edilmektedir. Böylece engellilerin hem medikal, hem psikolojik hem de hukuksal açılardan korundukları ileri sürülebilir.

Bir bilim ütopyası olarak değerlendirilen Yeni Atlantis'de de sağlık ile mutluluk ilişkisi üstünden insan bedenine, rahatsızlıklarına yönelik oldukça önemli deneysel araştırmalar yürütülmektedir. Hayvanlar üzerinde yapılan cerrahi ve tıbbi deneyler, çeşitli ilaçların (zehirler, panzehirler gibi) kobaylar üstünde kullanılması da insan bedeninin kusursuz hale getirilmesi anlayışını desteklemiştir. İnsan bedenini mükemmelleştirme hayali özellikle geçtiğimiz yüzyılda dikkate değer sonuçlar doğurmuştur. Özellikle Güneş Ülkesi ve Yeni Atlantis'de öjenik hareketleri destekleyen uygulamalar bulunmaktadır.

Öjenik düşüncüyü savunanlar, bu anlayışı “insan ırkının insan eliyle ıslahı” olarak kabul etmekte ve doğada sürmekte olan doğal seleksiyon, güçsüz ve hastalıklı üyeleri elemekte, güçlülerin hayat sürmesine olanak sunmaktadır. Doğal hayatın aksine modern toplumlar da doğal seleksiyon güçsüz, hastalıklı ve engelli bireylere hükümetlerin ve çeşitli yardım kuruluşları ve dinî cemaatlerin yaptıkları yardım ve çalışmalar dolayısı ile doğal bir kanun olarak işleyememektedir. Oysa nüfusun ayıklanması (yaşlı, müzmin hasta, sakat, özellikle zihinsel engelli insanların ayıklanması) ve sağlıklı bireylerin çoğaltılması gerekmektedir. Örneğin, evrimci bir Alman biyolog olan Ernst Haeckel (1834-1919), engelli olarak doğan bebeklerin derhal öldürülmesi, dahası cüzamlıların, kanser ve akıl hastalarının da öldürülmesi gerektiğini savunmuştur.⁶⁴ Görüldüğü üzere öjenik anlayış farklı politik ve ideolojik tartışmalarda da sürdürülmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sürecinde Almanya'da engelliler üstünde yapılan deneyler insanlık açısından acı tecrübeler olarak kabul edilmektedir. İdeal toplum arayışları ideal nesillerin varlığını önemsemiş ve toplumda eksik ya da

63 Necati Sümer, “Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslam'da Ötenazi”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/14 (2016): 131-132.

64 Recep Ardoğan, “Ekolojik Düzeni Okumada İki Yanlış: Sosyal Darwinizm ve Öjenik”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (2011), s. 32.

engelli bedenlerin varlığını ortadan kaldırmayı kimi zaman doğrudan kimi zaman da örtük olarak dile getirmişlerdir.

Sonuç olarak, ütopyalarda engellilerin günümüz toplumlarında karşılaşılan sorunlara benzer hayatla yüzleştikleri söylenebilir. Engelliler kimi zaman ütöpik toplumdaki dışlanmış kimi zaman da çeşitli kanallardan topluma dâhil edilmişlerdir. Öjenik anlayışın temelinde bulunan “insan ırkının insan eliyle ıslahı” ütopyalarda karşılaşılan önemli bir husustur. Toplumların ideal bir nesil ve güçlü bir soy oluşturmanın toplumda engelliliği en aza indirme çabalarının sonucu olduğu anlaşılmaktadır. Mükemmel beden üretme anlayışı sosyal bağlamda Sosyal Darwinist bakışın güçlenmesi için de zemin oluşturduğu dile getirilebilir.

Kaynakça / References

- Akyüz, Yakup. “Rönesans Ütopyaları ve Distopyalarda Bilim Anlayışına Bakış”. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy* 7/1 (2017): 147-164.
- Alver, Köksal. “Ütopya: Mekan ve Kentin İdeal Formu”. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 3/18 (2009): 139-153.
- Ardogan, Recep. “Ekolojik Düzeni Okumada İki Yanlıs: Sosyal Darwinizm Ve Öjenik”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (2011): 1-35.
- Atakan, Arda. “Beş yüzüncü Yıldönümünde Ütopya”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22/2 (2016): 63-114.
- Avcı, Mahmut. “T. More’un ‘Ütopya’sındaki Din Anlayışının Eleştirisi”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (2012): 379-392.
- Bacon, Francis. *Yeni Atlantis*. Çev. Çiğdem Dürüşken. İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2011.
- Campanella, Tommaso. *Güneş Ülkesi*. Çev. Vedat Günyol, Haydar Kazgan. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1996.
- Cengiz Çevik, “Antikçağ’da Ütopya”. Erişim Tarihi: 20 Mart 2019, <https://jimithekewl.com/2011/09/25/utopya/>
- Coşkun, İsmail. “Ütopya ve Kent”. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 3/9 (2004): 185-192.
- Dürüşken, Çiğdem. “Önsöz”. *Yeni Atlantis*. Çev. Çiğdem Dürüşken. İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2011.
- Dürüşken, Çiğdem. “Uzaklarda Bir Diyar: Civitas Solis”. *Sosyoloji Dergisi* 3/18 (2009): 15-24.
- Günyol, Vedat. “Önsöz”. *Güneş Ülkesi*. Çev. Vedat Günyol, Haydar Kazgan. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1996.
- İçli, Gönül. *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2009.
- Kara, Yunus. “Yaşlıların Ötenazi Hakkındaki Görüşleri”. *Sosyal Bilimler Dergisi* 2/2 (2017): 17-32.
- Kılıçarslan, Nebi. *Engellilerde Sosyalleşme ve İletişim Bağlamında İbadet Alanlarının Ulaşılabilirliği: Hacı Hasan Camii Modeli Örneği*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Mannheim, Karl. *İdeoloji ve Ütopya*. Çev. Mehmet Okyavuz. Ankara: De Ki Yayınları, 2009.
- Michele, Madonna-Desbazeille, “Ütopya”. Çev. Turhan Ilgaz. *Ütopyalar Sözlüğü*. Haz. Thomas Bouchet, Antoine Picon, Michele Riot-Sarcey. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2003.
- Mitchell, David - Snyder, Sharon. “The Eugenic Atlantic: Race, Disability, And The Making Of An International Eugenic Science, 1800-1945”. *Disability & Society* 18/7 (2003): 843-864.
- More, Thomas. *Ütopya*, Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.

- Okyavuz, Mehmet. "Sunuş". *İdeoloji ve Ütopya*. Çev. Mehmet Okyavuz. Ankara: De Ki Yayınları, 2009.
- Özkan, Murat Sultan. "Thomas More, Francis Bacon ve Tommaso Campanella'nın Ütopyalarında Bilim ve Eğitim Felsefesi". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21/2 (2017): 609-624.
- Özsoy, Seda. "Utopia, Güneş Ülkesi ve Yeni Atlantis: Dayanışma Bir Hayal Mi, Yoksa Bir Hakikat Mi?". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2017): 1313-1325.
- Platon. *Devlet*. Çev. Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2017.
- Scott, George Ryley. *İşkencenin Tarihi*. Çev. Hamide Koyukan, Ankara: Dost Kitabevi, 2001.
- Senemoğlu Olkan. "Antik Yunan Siyasal Düşünüşünde İnsan Doğası ve Toplum Anlayışı: Platon ve Aristoteles". *İnsan&İnsan* 3/10 (2016): 42-63.
- Sulu, Muhammed. "Ötanazi Üzerine". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2016): 551-574.
- Sümer, Necati. "Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslam'da Ötanazi". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/14 (2016): 115-132.
- Urgan, Mina. "More'un Yaşamı ve Ütopia'nın İncelenmesi". *Ütopia*. Çev. Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.
- Veysel, Atayman, "Önsöz". *Yeni Atlantis*. Çev. Cenk Saraçoğlu. İstanbul: Bordo Siyah Yayınları, 2004.